

گیاهان دارویی، طلای سبز منطقه رشتخوار

حسین صفری ۱ - فاطمه کارگزار ۲

۱ - کارشناس زراعت و اصلاح نباتات، اداره جهاد کشاورزی تربت حیدریه

۲ - کارشناس آموزش ابتدایی، آموزگار آموزش و پرورش شهرستان رشتخوار

چکیده

مقوله گیاهان دارویی دارای ابعاد ملی و جهانی است و دامنه فرهنگی اجتماعی و اقتصادی دارد. اصلاح دید گاهها نسبت به بهره وری از گیاهان دارویی متکی به وجود آگاهی و درک افراد جامعه و جایگاهی که این موضوع در پایگاه اندیشه طراحان نظام اقتصادی و سلامت و برنامه ریزان و تصمیم گیرندگان دستگاههای اجرایی دارد. هر یافته برای بهره بردن از گیاهان دارویی نشأت گرفته از نتیجه تحقیقات در این خصوص است و این نشانه لزوم تحقیق و پژوهش در این زمینه است. پژوهش حاضر به روش اسنادی در پاسخ به این پرسش صورت گرفته است که منطقه رشتخوار پتانسیل کشت کدام گونه از گیاهان دارویی را دارد؟ برای پاسخ به این پرسش اب و هوا و شرایط مساعد برای کشت گیاهان سازگار و دلایل اهمیت این موضوع مورد بررسی قرار گرفته است

واژگان کلیدی: گیاهان دارویی ارزآوری اقلام سازگار

مقدمه

گیاهان و گلها ساکت ترین و در عین حال گویاترین مظهر قدرت و عظمت آفرینش هستند. استفاده از گیاهان دارویی به قدمت عمر ادمی است، بیماریها با بشر متولد شده اند و بشر از همان ابتدا برای درمان بیماریها به استفاده از گیاهان دارویی روی آورده است. امروزه با مشخص شدن عوارض جانبی داروهای شیمیایی، دانشگاهها و مراکز تحقیقاتی و سازمان بهداشت جهانی برنامه های زیادی برای استفاده از گیاهان دارویی طراحی نموده اند. گیاهانی خاصیت دارویی دارند که دارای ماده موثره برای مداوای بیماریها باشند. ممکن است این ماده موثره در ریشه یا برگ یا گل و... گیاه باشد. این مواد طی فرایند پیچیده و به مقدار کم در گیاه ساخته می شود.

شهرستان رشتخوار با گستردگی ۴۳۶۰ کیلومتر مربع وسعت و مرکزیت شهری به همین نام با دو بخش مرکزی و جنگل از شمال و شمال شرقی به زاوه و از شمال غربی به تربت حیدریه و از جنوب غربی و جنوب به گناباد و از شرق و جنوب شرقی به خواف محدود می شود. ارتفاع این شهرستان از سطح دریاها ۱۱۴۰ متر است. شهرستان رشتخوار دارای ۲۱۷۲ هکتار زمین های عرصه جنگلی و ۵ هکتار فضای سبز می باشد. در شهرستان رشتخوار پرورش دام، زنبور عسل و کرم ابریشم رواج دارد و با حفر بالغ بر ۱۰۰ حلقه چاه عمیق و نیمه عمیق توانسته اند انواع محصولات مختلف زراعی را نیز در منطقه کشت نمایند. این شهرستان دارای آب و هوای خشک و کویری بوده و فاصله آن با مرکز استان خراسان رضوی حدوداً ۲۰۰ کیلومتر است. این شهرستان دارای ۷۰ روستا، مزرعه، آبادی در دو بخش و ۴ دهستان می باشد. بخش مرکزی شامل دهستان رشتخوار و آستانه می باشد و بخش جنگل شامل دهستان جنگل و شعبه می باشد. شهرستان رشتخوار از نظر وضع طبیعی و ساختمان زمین منطقه ای متنوع و گوناگون است زیرا ارتفاعات جنوبی جلگه زاوه بنام کوه دو شاخ و باخزر از شمال غربی به جنوب شرقی شمال دشت رشتخوار قرار گرفته و از تفاعلات خواف جنوب دشت را احاطه نموده و دشت معمور رشتخوار را در میان گرفته اند حال آنکه منطقه صحرائی و خشک جنگل که وسعت قابل توجهی از مساحت شهرستان نزدیک به ۲،۳ را تشکیل می دهد در جنوب غربی آن شکل متفاوتی با مناطق کوهستانی جلگه ای یاد شده دارد؛ لذا از نظر زمین شناسی باید این منطقه که دو دشت متفاوت را دربر گرفته به صورت مجزا مورد مطالعه قرار دارد.

پیشینه استفاده از گیاهان دارویی

ارسطو اولین کسی است که آثار و مطالب مکتوب مربوط به شناخت گیاهان دارد. اولین مکتب درمان با گیاه توسط تئو فراست (شاگرد ارسطو) بنیان گذاشته شده است. در سالیان بعد بقراط به عنوان بزرگترین پزشک جهان باستان از گیاهان برای درمان بیماریها استفاده می کرد. در ایران باستان استفاده از گیاهان کاربرد زیاد داشته است نمونه بارز آن در کتاب باستانی اوستا در بخش وندیداد قابل مشاهده است در این قسمت مطالب بسیاری درباره معرفی گیاهان و درمان و خواص آنها اشاره شده است. و سپس می توان به یوحنا بن ماسویه پزشک و گیاه شناس ایرانی اشاره کرد. سپس محمد بن زکریای رازی مطالعات عمیقی در رابطه با گیاهان دارویی داشته و کتب الحاوی فی الطب و منصوری و منافع لا غذیه ی و دفع مضارها را به رشته تحریر در آورده است.

ابو علی سینا دیگر دانشمند ایرانی در کتاب قانون فی الطب بیش از ۸۰۰ نمونه گیاه طبی و غذایی را نام برده است امروزه پزشکان و دارو سازان پیوسته در تلاش و کسب اثرات سودمند گیاهان و مواد موثره در آنها هستند برخی از شرکتهای دارو سازی ایران که در زمینه استفاده و شناسایی گیاهان دارویی فعالیت می کنند عبارتند از شرکت زرد بند، نو تک فار، گل دارو، داروسازی امین، ایران داروک، داروسازی پور سینا دلایل و اهمیت کشت گیاهان دارویی باشد. که به روشهای مختلفی از جمله دمکرده، جوشانده، عصاره روغنی و اسانس مورد استفاده قرار می گیرند و روز به روز بر استفاده از آنها افزوده می شود. نیاز آبی کم اکثر گیاهان دارویی، فصل رشد کوتاه، عدم تداخل فصل کشت برخی از گیاهان با سایر محصولات کشاورزی، ارزش صادراتی و ارز آوری این گیاهان، مقاومت نسبی و کم توقعی گیاهان دارویی و تحمل آب شور و شرایط فیزیولوژیکی نامناسب کشت. افزایش روز افزون استفاده کنندگان گیاهان دارویی در درمان بیماریها و کاربرد گسترده این گیاهان از نظر غذایی و

آرایشی لزوم توجه و گسترش کشت این گیاهان را نمایان می سازند مشکلات کشت گیاهان دارویی با توجه به ارز آوری بالای این محصولات رقبای بزرگی مانند چین و هند و افغانستان در آسیا وجود دارند و رقابت با این کشورها نیاز به توجه جدی و برنامه ریزی گسترده در این حوزه است. هر ساله کشاورزان زیادی به سوی کشت این محصولات می آیند ولی با مشکلاتی روبه رو می شوند از جمله مشکلات دیگر کشت سنتی محصولات و خرده کشت گیاهان دارویی در کنار سایر محصولات میزان راندمان تولید را کم کرده و سبب بی علاقگی کشاورزان به این مقوله شده است.

و عامل باز دارنده دیگر شناخت ناکافی کشاورزان از کشت گسترده و کمبود امکانات و عدم شناخت بازار فروش محصولات. از راههای علاقمندی و دعوت کشاورزان به کشت این محصولات باید به نقش شرکتهای تعاونی روستایی جهت آگاهی و ترویج کشاورزان اشاره کرد. حمایت دولت و ارائه سوبسیدهای مورد نیاز به کود و بذر و.. برای رفع مشکلات کشاورزان می توان اشاره کرد

اقدام سازگار با شرایط منطقه

نام علمی	نام فارسی	فرم رویشی	خواص
Crocus sativus L	زعفران	گیاه چند ساله دارای پیاز. ساقه مولد از وسط پیاز خارج می شود	نشاط آور کمک به هضم غذا درمان بی خوابی
Ferula assa foetida	آنگوزه	گیاهی علفی دارای ریشه راست و گوشتی	ضد تشنج. اسپاسم دستگاه هاضمه و حنجره
Descurainia Sophia	خاکشیر	گیاهی علفی. ساقه های منشعب	التیام زخمها. دفع کرم. التهاب کلیه
Cichorium intybus L	کاسنی	گیاهی علفی. ریشه قوی با ساقه باریک	تقویت عمومی بدن. دفع صفرا. کم خونی. زردی. کم اشتهایی
Sesamum indicum	کنجد	گیاهی یک ساله. ساقه کرکدار.	روغن کنجد. تقویت پوست
Rosa foetida herm	گل سرخ	درختچه. برگهای خار دار	اخلاط خونی. آرایشی. گلاب
Cuminum cyminum L	زیره	گیاهی دو ساله. دارای ساقه تو خالی. ریشه راست	کمک به هضم غذا. زیاد کردن شیر مادران. نفخ و دل پیچه
Plantago major	بارهنگ	گیاهی با برگهای پهن	تصفیه خون آسم. ورم مخاط دهان. درد دندان
Achillea millefolium	بومادران	گیاهی پایا. با برگهایی بدون دمبرگ	زیاد شدن اشتها. بند آوردن خون. ضعف قلب. بواسیر
Foeniculum Vulgare	رازیانه	گیاهی علفی و معطر. دارای برگهای پهن	دفع اوره. سنگ کلیه. گرفتگی صدا. تقویت معده
Carthamus tinctorius	گل رنگ	گیاهی علفی. ساقه چوبی. برگهای تیغ دار	تسکین نیش زدگی. آرام بخش. صاف کردن صدا
Zizyphus uulgaris lam	عنانب	درختچه با ساقه خار دار	یبوست. بیماریهای دستگاه تنفسی. تقویت مغز
Malva sylvestris L	خبازی	گیاهی پایا. ریشه گوشت دار و سفید. برگهای متناوب	تقویت اعصاب. بیماری دستگاه تنفسی. سرفه. میگرن. آبله
Ricinus communis L	کرچک	گیاهی علفی. برگهای پهن	روغن کرچک. انسداد روده
Alcea lavateriflora	ختمی	گیاهی علفی. دارای ساقه کرکی	سرفه و درد گلو. ورم معده و روده. یبوست.

سنگ کلیه			
تب . یبوست . التهاب مخاط	گیاهی یک ساله . دارای ساقه خشن . برگهای منفرد .	گل آفتاب گردان	Cephaloma neck
بیماریهای پوستی . تقویت معده . خارش پوست . تصفیه خون	گیاهی علفی . دارای ساقه قوی . برگهای کم	شاتره	Fumaria capreolata
سنگ کلیه . آسم . تصفیه خون . سرفه	گیاهی علفی با ساقه های خوابیده	خار خاسک	Tribulus terrestris I
تقویت معده . التیام زخمهای سطحی . تقویت اعصاب	گیاهی پایا در مناطق گرم . برگهای متقابل	مرزنجوش	Origanum majorana I

شبکه اطلاع رسانی دانا در تاریخ ۹۵/۷/۱۸ خبری را با شناسه ۹۱۷۹۷۹ منتشر کرد با این عنوان: شناسایی گیاه نایاب افسنطین در روستای کریم آباد رشتخوار افسنطین گیاهی است علفی که چند سال عمر می کند برگ آن شبیه مرزه با بریدگیهای باریک است این گیاه خواص فراوانی دارد از جمله تقویت قلب . تب بر . ضد عفونی کننده . پیدایش این نمونه و نمونه های دیگر گیاهان در منطقه رشتخوار نشان پتانسیل بالای منطقه در کشت گیاهان دارویی است .

نتیجه گیری

گیاهان دارویی محصولات بومی هر منطقه هستند که با توجه به ارزش بسیار و در آمدزایی و ارز آوری قابل توجه آنها سرمایه ارزشمندی محسوب می شوند که حمایت و توسعه کشت آنها اهمیت دارد . گیاهان دارویی با توجه به طیف گسترده فوایدشان به عنوان غذا ، طعم دهنده ها ، نوشیدنی ها ، شیرین کننده ها ، رنگ های طبیعی و حشره کش ها و همچنین به عنوان ماده اولیه محصولات آرایشی و بهداشتی باید مورد توجه قرار گیرند . شهرستان رشتخوار با توجه به آب و هوا و اقلیم های متفاوت کوه و دشت و بسترهای مناسب کشت و با توجه به این که این شهرستان روستاهای متعدد دارد و کار و پیشه اکثر افراد کشاورزی است توصیه میشود مسئولان و مراکز دست اندر کار قدم های مثبت و بلندی در زمینه ارتقاء دانش افراد بومی برداشته و زمینه کشت این محصولات به صورت کشت معمولی و یا گلخانه ای رافراهم آورند .

منابع

- کیانی ، کاظم ، ۱۳۸۶، اطلس مصور گیاهان دارویی ، تبریز ، انتشارات زرین قلم
 شوت ، پتر ، ۱۳۷۴، گیاهان اقتصادی جهان ، دکتر مسعود پور صالح ، تهران ، نشر سپهر
 احمدیان ، احمد ، ۱۳۹۲، گیاهان دارویی مهم ایران ، تربت حیدریه ، انتشارات دانشگاه تربت حیدریه
 کریمی ، هادی ، ۱۳۷۴، اسامی گیاهان دارویی ، تهران ، نشر دانشگاهی
 کلانتری ، عیسی . ۱۳۷۶، سیاست اصلاح الگوی تغذیه ، تهران ، انتشارات موسسه پژوهشهای برنامه ریزی و اقتصاد کشاورزی